

УДК 658(045)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Лозовський О.М., Незбутня О.В.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В статті розглядаються сучасні підходи щодо формування ефективного корпоративного управління в акціонерних товариствах. Визначено роль і значення корпоративного управління в формуванні міжособистісних відносин в середині колективу. Висвітлено заходи що до подальшого поступового розвитку корпоративного управління в системі менеджменту підприємства. На основі аналізу та порівняння корпоративного управління з організаційною культурою, наведені основні напрямки підвищення ефективності і системи управління персоналу акціонерного товариства.

Ключові слова: корпоративне управління, контроль, механізм, американська модель, злиття, поглинання, ринок, інвестор, зовнішній контроль, капітал.

Постановка проблеми. Сучасна ринкова економіка має чітко виражену корпоративну спрямованість. Потужні інтегровані корпоративні структури є своєрідним каркасом національних економік розвинених країн. На досягнення балансу інтересів учасників корпоративних відносин та підвищення економічної ефективності діяльності акціонерних товариств (АТ) має бути спрямована система корпоративного управління з дієвими інструментами контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в сфері корпоративного управління вітчизняними науковцями почали здійснюватись нещодавно. Досить вагомий вклад у дослідженні питань корпоративної культури внесли: Д.А. Богомолець, А.О. Гаврилова, К.С. Майєр, Бардаченко, Л.А. Венгер, Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, С.І. Козлов, К. Майєр, Г.В. Назарова, М.І. Небава, О.В. Шеремет та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існування великої кількості досліджень у даній тематиці, проблема формування ефективної системи корпоративного управління є досить актуальною в наш час і потребує вдосконалення та застосування нових підходів на основі міжнародного досвіду.

Метою статті є поглиблення теоретичних та методологічних засад корпоративного управління, удосконалення системи корпоративних відносин. Теоретичною і методичною основою досліджень є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з корпоративного управління підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність корпоративного управління досягається з урахуванням інтересів всіх учасників корпоративних відносин до яких належать власники підприємства – акціонери, наймані менеджери – правління акціонерного товариства, а також інвестори і кредитори підприємства. Згідно з національними принципами корпоративного управління, затвердженими державною комісією цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) корпоративне управління являє собою систему відносин між виконавчим органом товариства, його радою, акціонерами та іншими зацікавленими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Корпоративне управління розуміється як система економічних відносин між акціонерами, органами управління акціонерного товариства, його менеджерами, а також іншими зацікавленими особами (працівниками, постачальниками, споживачами, кредиторами, державними та місцевими органами влади, громадськістю тощо) задля забезпечення ефективної діяльності товариства, інтересів власників та інших зацікавлених осіб.

Цілями корпоративного управління є підвищення ефективності функціонування корпорації і створення балансу інтересів зацікавлених сторін. Досягнення цих двох цілей стимулює добробут і розвиток суспільства, створює і підтримує ділове середовище, максимізує прибуток і прибутковість інвестицій, забезпечує довгостроковий ріст продуктивності. Дотримання вимог міжнародних стандартів гарантує відповідність інтересів корпорацій, інвесторів і суспільства, обмежуючи зловживання владою, перекачування активів, фінансові і моральні ризики, розтрату корпоративно-керованих ресурсів, що можуть бути викликані корисливою поведінкою корпоративних інсайдерів на шкоду інвесторам і суспільству. В остаточному підсумку проблема ефективності зводиться до корпоративної відповідальності й ефективного захисту інтересів інвесторів і суспільства [1, с. 360].

Рівень корпоративного управління є одним з ключових факторів, що обумовлює інвестиційний клімат в країні, впливає на ефективність діяльності товариств, визначає ступінь захищеності прав інвесторів та врахування інтересів інших зацікавлених осіб.

Розвиток корпоративних відносин в Україні повинен відбуватися на основі загальноприйнятих принципів ефективного корпоративного управління.

Загальноприйнятими принципами корпоративного управління є:

- по-перше захист прав та законних інтересів акціонерів – визначення корпоративних прав акціонерів та забезпечення їх належного захисту;
- по-друге рівноправність акціонерів – рівне ставлення до акціонерів. Усі акціонери повинні мати можливість використовувати ефективні засоби захисту у разі порушення їхніх прав;
- по-третє урахування законних інтересів зацікавлених осіб – визнання передбачених законом прав зацікавлених осіб та заохочування активного

співробітництва між товариством та зацікавленими особами в створенні добробуту, робочих місць та поліпшенні фінансового стану товариства [7, с. 105].

На формування системи корпоративного управління впливають акціонери, трудові колективи, профспілкові комітети, держава, місцеві органи влади, кредитори, потенційні інвестори та інші особи.

Ефективна система корпоративного управління забезпечує створення в акціонерних товариствах умов щодо узгодження інтересів акціонерів, керівництва, персоналу. Корпоративне управління базується на положеннях економічної теорії фірми та управління організацією.

При аналізі системи корпоративного управління слід звернути увагу на положення основних сучасних теорій корпоративного управління, а саме: агентських відносин менеджери акціонерних товариств виступають як агенти акціонерів і мають відстоювати їх інтереси.

Механізмом здійснення корпоративного управління є корпоративний контроль. Корпоративний контроль – це вся сукупність можливостей отримувати вигоду від діяльності корпорації. Відрізняють такі форми корпоративного контролю, як акціонерний, управлінський та фінансовий. Ключовою характеристикою, за якою класифікуються моделі корпоративного управління, є механізм контролю власників акціонерів за діяльністю менеджерів корпорації, він спирається на внутрішні, або зовнішні методи контролю [2].

Методи внутрішнього контролю – це прямий контроль з боку акціонерів на основі використання права голосу на зборах акціонерів, а методи зовнішнього контролю – правові норми, що визначають функції і відповідальність директорів корпорації. Залежно від того, які методи контролю домінують – зовнішні чи внутрішні, – виділяють дві основні моделі корпоративного управління – американську (чи англо-американську) та німецьку (чи європейську) [5, с. 688].

Американська модель створювалась з урахуванням ринковоорієнтованої фінансової системи, на основі розвинутого ринку капіталу, широкого набору різних фінансових інструментів. Вона спирається на зовнішні методи акціонерного контролю за діяльністю корпорацій через систему зовнішніх перевірок. Характерною рисою корпоративної власності у США є відсутність домінуючих інвесторів.

Головними корпоративними власниками акцій є пенсійні та взаємні інвестиційні фонди.

Через злиття, поглинання, приєднання, купівлю компаній ринок дозволяє інвесторам встановлювати ефективний зовнішній контроль над корпоративним капіталом.

Це підкріплюється суворими вимогами гласності щодо фінансової інформації, яку надають корпорації.

Німецька модель корпоративного управління спирається на внутрішні методи акціонерного контролю через мережу внутрішніх контрактів між головними учасниками корпоративних відносин.

Сьогодні ставка оподаткування дивідендів фізичних осіб в Україні становить 13%, відповідна норма для іноземних інвесторів – 30%. Аналізуючи досвід зарубіжних країн (США, Великобританії, Ізраїлю, Польщі, Мексики, Аргентини,

Венесуели, Індії та ін.), можна констатувати, що як у високорозвинених, так і в країнах, що розвиваються, розроблені і діють гнучкі системи пільгового оподаткування дивідендів з метою залучення інвестицій в цінні папери корпорацій [4, с. 324].

Узагальнюючи напрацювання цих країн, можна визначити деякі методи стимулювання інвестицій шляхом зміни податкової політики:

- часткове або повне звільнення від податку на дивіденди іноземних інвесторів, якщо ці кошти не витікають за кордон, а реінвестуються в нові цінні папери в Україні;

- значне зменшення ставки податку для осіб, які володіють певною часткою акцій тривалий час;

- звільнення від сплати податку з дивідендів, які скеровуються на виконання інноваційних проектів;

- введення прогресивного податку на дивіденди (з можливим неоподаткуванням дрібних інвесторів);

- застосування низької податкової ставки для інвесторів, які спрямовують свої кошти у наукоємні та інші важливі галузі; – різне оподаткування за довгостроковими та короткостроковими інвестиціями; – звільнення від оподаткування прибутку, отриманого під час продажу цінних паперів та ін. [9, с. 295].

Зрозуміло, що на сучасному етапі розвитку корпоративного управління в Україні лише серйозні зміни податкового законодавства та чітка регламентація порядку нарахування і виплати дивідендів призведуть до притоку інвестицій в економіку як з боку населення, так і з боку іноземних інвесторів.

Німецька особливість формування корпорацій полягає у тісному зв'язку банків із промисловістю.

Найбільша частка акцій кожної корпорації належить іншим корпораціям. Індивідуальні інвестори становлять другу за величиною групу акціонерів.

У Німеччині основними суб'єктами акціонерного контролю є фінансово та технологічно пов'язані великі корпоративні акціонери, які контролюють діяльність компаній, застосовуючи внутрішні методи акціонерного контролю [8, с. 158].

Слід зазначити, що класичні моделі корпоративного контролю не є взаємовиключними. Їх функціонування у провідних країнах світу підтверджує, що жодна модель не має суттєвих переваг перед іншими і не є універсальною для національних економік.

Світовий досвід показує, що можливі комбіновані варіанти з окремих компонентів різних моделей. Критерієм застосування того чи іншого варіанта має бути ступінь впливу впровадження певних інструментів корпоративного управління на темпи економічного зростання країни

Основні корпоративні права акціонерів в системі сучасного корпоративного управління – це [6, с. 125]:

- право на отримання частини прибутку корпорації у вигляді дивіденду;

- право на отримання частки майна при ліквідації підприємства; – право на участь в управлінні компанією шляхом голосування на загальних зборах акціонерів;

- право на отримання інформації про діяльність корпорації.

Отже, не викликає сумніву, що захист прав акціонерів, особливо дрібних, є одним з найважливіших елементів системи корпоративного управління і безпосередньо впливає на ефективність функціонування акціонерних товариств.

Ураховуючи досвід створення механізмів акціонерного контролю у США, Німеччині та інших розвинених країнах, а також внутрішні особливості розвитку акціонерної форми господарювання в Україні, можна окреслити напрями побудови національної моделі корпоративного управління. Корпоративне управління технічно складається з таких основних блоків, як:

1) управління акціонерним капіталом, структурою капіталу;

2) управління грошовими потоками і оборотним капіталом;

3) управління операційною діяльністю, виробництвом і збутом продукції [3, с. 166].

Отже, ефективне корпоративне управління повинно забезпечувати стійку присутність під-

приємства на ринку, гарантувати захист прав акціонерів, обмежити можливості зловживань з боку менеджерів і сприяти розвитку підприємства і залученню інвестицій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Таким чином, сучасне корпоративне управління є відносною новою сферою в економічному житті України. З метою її вдосконалення необхідні системний моніторинг практичної діяльності вітчизняних корпорацій, удосконалення методики оцінки стану корпоративного управління та заходи правового регулювання і контролю з боку держави.

Заходи щодо вдосконалення корпоративних відносин повинні розроблятися з врахуванням як міжнародних стандартів та підходів, так і досвіду вітчизняних корпорацій і специфіки української економіки. Це дасть можливість захистити інтереси акціонерів, підвищити конкурентоспроможність українських корпорацій, оздоровити інвестиційний клімат та економіку держави.

Список літератури:

1. Мальська М. П. Корпоративне управління: теорія та практика: підруч. / М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк, Ю. С. Занько. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 360 с.
2. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI.
3. Богомолець Д. А. Корпоративне управління як складова загальної теорії менеджменту [Електронний ресурс] / А. Д. Богомолець // Наука молода. – 2014. – 166 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні / В. М. Гриньова – К., 2013. – 324 с.
5. Задихайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. Корпоративне управління / Д. В. Задихайло та ін. – Харків: Еспада, 2012. – 688 с.
6. Майер К. С. Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках // У пошуках кращого директора: Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках: Пер. з англ. / Наук. ред. К. С. Майер. – К.: Основи, 2012. – 125 с.
7. Розенберг Д. М. Бизнес и менеджмент. Терминологический словарь / Д. М. Розенберг – М.: ИНФРА – М, 2012. – С. 105.
8. Корпоративне управління в Україні: менеджмент, фінанси, аудит. Матеріали п'ятого Пленуму Спільки економістів України та міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2014. – 158 с.
9. Небава М. І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 295 с.

Лозовский А.Н., Незбутняя О.В.

Винницкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЭФФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ

Аннотация

В статье рассматриваются современные подходы к формированию эффективного корпоративного управления в акционерных обществах. Определены роль и значение корпоративного управления в формировании межличностных отношений внутри коллектива. Описаны меры к дальнейшему постепенному развитию корпоративного управления в системе менеджмента предприятия. На основе анализа и сравнения корпоративного управления по организационной культурой, приведены основные направления повышения эффективности и системы управления персонала акционерного общества.

Ключевые слова: корпоративное управление, контроль, механизм, американская модель, слияние, поглощение, рынок, инвестор, внешний контроль, капитал.

Lozovskii A.N., Nezbutnia O.V.

Vinnitsa Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

THE FORMATION OF SYSTEM OF EFFECTIVE CORPORATE MANAGEMENT IN STOCK COMPANIES

Summary

In the article, it is viewed the modern approaches to the formation of effective corporate management in stock companies. There is defined the role and importance of corporate management in creating interpersonal relationships of the staff. The measurements about the further gradual development of the corporate management in the management system at the enterprise are shown. According to the analysis and comparison of corporate management with the organizational culture, it is offered the main ways of increasing the effectiveness and the system of management of people in stock companies.

Keywords: corporate governance, control, mechanism, American model, merger, market, investor, external control, capital.